

СВІТОВИЙ РИНОК ОЗБРОЄНЬ: ДИНАМІКА І ГЕОГРАФІЧНА СТРУКТУРА

Єрін Дмитро Леонідович,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри статистики,

ДВНЗ "Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана"

Світовий ринок озброєнь - це специфічний сектор міжнародних відносин, параметри якого визначаються комплексом економічних, технологічних і геополітичних факторів. Політична нестабільність, зростання військової напруги, збройні конфлікти - все це закономірно призводить до мілітаризації і збільшення попиту на озброєння.

Термін «торгівля озброєнням» за змістом набагато ширший торговельних (комерційних) правовідносин. Крім власне купівлі-продажу, він охоплює ліцензійне виробництво, лізинг і безоплатну передачу зброї в рамках військової допомоги державам, міжнародним організаціям та збройним недержавним угрупованням. На міжнародному рівні для характеристики цих процесів застосовують термін «трансфер озброєнь». Інформацію щодо міжнародного трансферу озброєнь містить база даних Стокгольмського Інституту вивчення проблем миру (SIPRI Arms ТгашГега). Інститут користується відкритими джерелами інформації, які не можуть дати повної картини світових поставок озброєнь. Тому експерти SIPRI зосереджують увагу лише на основних звичайних озброєннях. Дані бази Arms ТгашГега [1] стосуються фактичних поставок саме звичайних озброєнь, відображають їхні загальні обсяги, не розкриваючи фінансовий бік торговельних угод.

Для порівняння даних щодо поставок різних озброєнь і визначення загальних тенденцій їхнього руху SIPRI використовує спеціальну одиницю вимірювання - вартісний тренд-індикатор (*trend-indicator value, TIV*), обчислення якого базується на цінах зразків озброєнь. Будучи ргоху-індикатором, *TIV* характеризує обсяги міжнародних поставок озброєнь (військовий потенціал), але не відбиває фактичну фінансову вартість поставлених озброєнь. Відтак, вартість міжнародного трансферу озброєнь, виражену в *TIV*, не можна порівнювати з такими макропоказниками, як валовий внутрішній продукт або експорт/імпорт. Через значну волатильність річних обсягів поставок озброєнь для визначення тенденцій використовують більш стабільні п'ятирічні середні величини.

За даними SIPRI, за п'ятирічний період (2012-2016 рр.) обсяги світового ринку озброєнь зросли на 8,4% порівняно з попереднім п'ятирічним періодом. Левова частка світової торгівлі озброєнням концентрується в руках вузького кола експортерів і покупців. Так, на 10 провідних країн-експортерів припадає близько 90% усіх продажів, а на 30 основних країн-імпортерів — близько 85% закупівлі озброєнь і військової техніки (табл. 1, складено за даними [1]).

Найбільшими гравцями на глобальному ринку озброєнь є: США, Росія, Китай, Франція та Німеччина, на них припадає 2/3 експорту озброєнь (67,6 %).

Покупцями озброєнь найчастіше виступають країни Близького і Середнього Сходу, Азії та Океанії.

В табл. 1 наведені частки експорту озброєнь топ-10 країн-експортерів за два п'ятирічні періоди: 2007-2011 і 2012-2016 рр. Як свідчать дані, в структурі країн-експортерів за цей період відбулися певні зрушення: зросла частка США, Китаю, Великобританії, Італії, України та Ізраїлю, натомість зменшилася частка Російської Федерації (РФ) і країн Євросоюзу (Франції, Іспанії, Німеччини).

Таблиця 1

Топ-10 країн-експортерів озброєнь

Країна-експортер	В % до загального обсягу експорту в період		Країни імпортери*
	2007-2011	2012-2016	
США	30	33	СА, ОАЕ, Туреччина
РФ	24	23	Індія, В'єтнам, Китай
Китай	3,8	6,2	Пакистан, Бенгладеш, М'янма
Франція	6,9	6,0	Єгипет, Китай, ОАЕ
Німеччина	9,4	5,6	Р. Корея, Греція, США
В.Британія	3,9	4,6	СА, Індія, Індонезія
Іспанія	2,9	2,8	Австралія, СА, Туреччина
Італія	2,4	2,7	Туреччина, ОАЕ, Алжир
Україна	1,9	2,6	Китай, РФ, Таїланд
Ізраїль	2,2	2,3	Індія, Азербайджан, США
Разом	87,4	88,8	х

*СА - Саудовська Аравія; ОАЕ - Об'єднані Арабські Емірати; РФ - Російська Федерація.

Беззаперечним світовим лідером в торгівлі озброєнням є США з ринковою часткою 33%. За 2012-2016 рр. обсяг експорту озброєнь зріс на 21%. США експортують озброєння як мінімум в 100 країн, що значно більше, ніж у будь-якої іншої країни-експортера. Левова частка цих озброєнь спрямована на Близький та Середній Схід (41%), в Азію та Океанію (40%). В структурі озброєнь переважають бойові літаки та системи протиракетної оборони.

Друге місце в рейтингу експортерів озброєнь посідає Російська Федерація, її ринкова частка становить 23%. РФ поставляє озброєння в 50 країн, а також збройним формуванням на сході України. На регіональному рівні 2/3 російського експорту озброєнь припадає на Азію (Індія, Китай, В'єтнам), п'ята частина - на Африку і Близький Схід. Азербайджан і Венесуела також є важливими реципієнтами російського експорту озброєнь.

Третю позицію серед експортерів посідає Китай, який збільшив обсяги експорту озброєнь на 74%, і його частка на глобальному ринку озброєнь зросла до 6,2%. Китай постачає озброєння до 44 країн, переважно азійських (Індія, Пакистан, Бангладеш, М'янма).

Значну роль в глобальних поставках озброєнь, не зважаючи на певне послаблення, відіграють західноєвропейські країни: Франція, Німеччина,

Великобританія, Іспанія та Італія. У 2012-2016 рр. частка цих країн становила 21,7%.

Що стосується імпорту озброєнь, то на кінець періоду 2012-2016 рр. кількість країн-імпортерів сягнула 155. До топ-5 імпортерів належать: Індія, Саудівська Аравія, ОАЕ, Китай та Алжир; частка їх у загальному імпорті озброєнь зафіксована на рівні 34%.

Отже, більша частина світового експорту озброєнь концентрується у все меншій групі країн, водночас основною тенденцією світового імпорту озброєнь є значне збільшення кількості країн-імпортерів з досить великими обсягами імпорту озброєнь. Тобто світовий експорт та імпорт озброєнь мають протилежні тенденції розвитку з точки зору кількості країн-учасниць цього ринку [3, с. 32-40].

Згідно з даними БІРМ, за підсумками **2012-2016 рр.** Україна увійшла до топ-10 найбільших експортерів озброєнь, посівши дев'яте місце у цьому списку. **Частка України у глобальному експорті зброї становила 2,6%.** Попри складну економічну ситуацію, за останні два роки підприємствам вітчизняної «оборонки» вдалося розробити нові модифікації бронетехніки і систем залпового вогню, сучасні протитанкові ракетні комплекси, високоточні артилерійські снаряди тощо. А це дозволило низці підприємств оборонної галузі наростити обсяги виробництва і зберегти робочі місця. Суттєвою складовою військово-технічної співпраці України є послуги з ремонту і модернізації військової техніки, спільні науково-дослідні та конструкторські проекти.

Вивчення сьогоденної кон'юнктури світового ринку озброєнь підтверджує можливості розширення ніш України у багатьох сегментах, насамперед: військово-морська техніка (катери і малі десантні кораблі); бронеавтомобілі, бойові танки та інші ББМ; стрілецька зброя, легке озброєння та переносні ЗРК нових поколінь; військово-транспортні літаки; ракетне озброєння. У перспективі можливі розробки протисупутникової зброї. Враховуючи зростаючий потенціал вітчизняної інформаційної індустрії, новими можуть бути інструменти інформаційного захисту, програмне забезпечення (наприклад, для систем управління вогнем, для військової логістики і складів, БПЛА тощо) [3].

Сьогодні в Україні існує чимало зразків, які можуть скласти гідну конкуренцію на світовому ринку озброєнь. Україна має шанс не лише втримати свої позиції на світовому ринку, але й розширити їх.

Список літературних джерел

1. База даних БІРМ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.sipri.org/databases/armstransfers
2. Крупнейшие в мире экспортеры оружия [Електронний ресурс]. - Режим доступу : svspb.net/sverige/eksport-vooruzhenija.php
3. Матюшенко І. Ю. Світовий ринок озброєнь : перспективи для України / І. Ю. Матюшенко, К. В. Ковальчук // Проблеми економіки. - 2011. - №1. - С. 32-40.